

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΤΟ ΚΟΙΝΟ

Προσεχῶς στὰ θέατρα τῆς πόλεώς μας θὰ ἀρχίσουν ἡ ἐκδηλώσεις τῆς σοβαρῆς τέχνης. Θὰ παρεβρεθοῦμε σὲ παραστάσεις δράματος καὶ ὄπερας καὶ σὲ μερικὲς συναυλίες πού δὲν θὰ μπορέσωμε νὰ λησμονήσωμε ἀμέσως. Καὶ πρέπει νὰ μιλήσωμε ἀπὸ τώρα.

Κάθε φορὰ πού πᾶμε στὸ θέατρο δὲν εἶναι δυνατὸ παρὰ νὰ σκεφθοῦμε τίς σχέσεις πού ὑπάρχουν μεταξὺ ἠθοποιῶν καὶ θεατῶν, πού τὰ δυὸ μαζὶ ἀποτελοῦν τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ θεατρικοῦ κόσμου.

Δὲν ὑπάρχει κοινὸ χωρὶς θίασο καὶ θίασος χωρὶς κοινόν, δηλαδὴ εἶναι ἀμοιβαίως ἀπαραίτητα τὸ ἓνα στὸ ἄλλο.

Ἄλλ' ἢ σκέψη μας σταματᾷ προπάντα πάνω στὸ αὐθαίρετο τοῦ κοινοῦ, πού —ἀλλοίμονο— συχνὰ ἔχει μιὰ ἐπιβειωτικὴ ἀξία.

Οἱ θεατῆς νομίζουν πὼς ἀγοράζουν στὸ ταμεῖο μαζὶ μὲ τὸ εἰσιτήριό τους, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ χειροκροτοῦν ἢ νὰ σφυρίζουν. Ὑποθέτοντας πὼς εἶναι ἔτσι, πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε ἐπομένως πὼς τὸ κοινὸ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιδιοκιμᾷ ἢ νὰ ἀποδοκιμᾷ, καὶ ἀναγκαστικῶς νὰ δίνει μιὰ γνώμη. Καὶ τὸ νὰ δίνει κανένας μιὰ γνώμη σημαίνει πὼς κάμει κριτικὴ.

Νὰ ἓνα θέμα γιὰ νὰ συζητήσωμε. Ὅφειλόμει καὶ μπορούμε νὰ παραδεχθοῦμε πὼς ὅταν ἑκατὸ ἢ χίλιοι θεατῆς χειροκροτοῦν — ἄς στοχαστοῦμε — ἓνα ἔργο θεατρικόν, τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει κάποια ἀξία καὶ ὅταν τὸ σφυρίζουν πὼς δὲν ἀξίζει τίποτε ;

Μᾶς φαίνεται, λογικῶς, πὼς στὴν κρίση τοῦ κοινοῦ δὲν μπορούμε νὰ ἀποδώσωμε τὴν ἔννοια τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὄρισμοῦ. Εἶναι ἡ πεποίθησή μας. Καὶ ἡ σπουδαιότερη αἰτία τῆς πεποιθήσεώς μας αὐτῆς βρίσκεται στὸ γεγονός πὼς ἡ κάθε κριτικὴ εἶναι μιὰ ἔκφραση ἀτομική, καὶ πὼς τὸ κοινὸ ἑνὸς θεάτρου ἀπαρτιζόμενο ἀπὸ ἑκατὸ ἢ χίλια πρόσωπα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξωτερικεύσει τὸν ἐνθουσιασμό ἢ τὴν δυσαρέσκειά του παρὰ μὲ τρόπο ὁμαδικό.

Ὡστε μιὰ κρίση ὁμαδικὴ γεννημένη ἀπρόοπτα ἀπ' τὴν ὄθησι τῶν ἀπροσδόκητων συγκινήσεων δὲν μπορεῖ νάναί τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς διανοητικῆς ἐνέργειας, δὲν μπορεῖ νάχει βγεῖ ἀπὸ τίς συγκρίσεις, μήτε πάνω στὴ βάση ἀρχῶν, μήτε ἀπὸ προσωπικὲς γνώμες.

Στὰ χειροκροτήματα καὶ στὰ σφυρίγματα τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει. Δὲν ἐκφράζουν ἄλλωστε παρὰ μιὰ ψυχικὴ κατάστασι.

Ἐξακολουθώντας τὴν ἔρευνά μας ὀφείλομε πρῶτα νὰ ἐξετάσωμε τίς συγκινήσεις ποὺ αἰσθάνεται τὸ κοινό, καὶ δεδομένου πὼς αὐτὸ ἀπαρτιζέται ἀπὸ μορφωμένους καὶ ἀμαθεῖς, ποὺ συχνὰ συμφωνοῦν στὴν ἐπιδοκιμασία ἢ τὴν ἀποδοκιμασία τους, πρέπει νὰ συμπεράνωμε πὼς ὑπάρχει μιὰ στιγμὴ ποὺ ὅλος ὁ κόσμος συμφωνεῖ.

Καὶ καταλαβαίνομε μ' αὐτὸ πὼς δυὸ εἶναι ἡ συγκινήσεις ποὺ διοικοῦν τὸ πλῆθος: ἡ μιὰ εἶναι ἀνθρώπινη, ἡ ἄλλη καλλιτεχνική.

Σὰν ἄνθρωποι ὅλοι μπορούν νὰ συγκινηθοῦν, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν μόρφωσι καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν.

Κάθε καρδιά μπορεῖ νὰ συγκινηθεῖ μπροστὰ σὲ ὠριμένα θεάματα, ἀφοῦ γιὰ πολλοὺς λόγους, μὲς στοὺς ὁποίους εἶναι καὶ ἡ ἀνατροφή, οἱ ἄνθρωποι δοκιμάζουν τὰ ἴδια συναισθήματα.

Βλέποντας μιὰ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ νὰ ὑποφέρει μὲ ἔντασι πρέπει νάναί κανένας πολὺ σκληρὸς γιὰ νὰ μὴ τὴν συμπονέσει.

Ὡστε μεταφέροντας τὸ θέαμα τὸ τόσο συγκινητικὸ ἀπ' τὴ ζωὴ στὴ σκηνή, μὲς στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς πραγματικότητος, ἡ ἴδια ψυχικὴ κατάστασι θὰ βρεθεῖ στοὺς θεατὲς ποὺ εἶτε στὸ δρόμο εἶτε σὲ μιὰ πολυθρόνα τῆς πλατείας, διατηροῦν ἀμετάβλητη τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητά τους.

Όταν αισθανόμαστε τούς έναντούς μας μελαγχολικούς στην τρίτη πράξη τῆς Κυρίας με τὰς Καμελίας νοιώθουμε νὰ ὑποφέρωμε γιατί μιὰ γυναῖκα πάνω στὴ σκηνὴ προφανῶς ὑποφέρει, μὰ ἐπίσης νοιώθουμε πὼς ἡ ἴδια πράξι ἔχει γραφτεῖ μὲ τρόπο ἤκιστα καλλιτεχνικὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἕνα λογοτεχνικὸ ἀριστούργημα.

Κι ὁμως χειροκροτοῦν καὶ ἐνθουσιάζονται.

Ὡστόσο ἕνα ἄλλο βράδυ πού παίζον μιὰ σκηνὴ ἀπ' τὸν Σαίξπηρ, πού ἡ γοητευτικὴ ὁμορφιά της καθιστᾷ εὐτυχεῖς τούς μνημένους στὰ ὥραϊα μυστικά τῆς τέχνης, θὰ παραμείνει ἀπαρατήρητη καὶ ἴσως θάβῃ κουραστικὴ γιὰ μερικούς.

Δὲν εἶναι ἄλλωστε δυνατὸ ἡ οὐσιαστικὴ ἀξία ἐνὸς ἔργου φιλολογικοῦ νὰ νοηθεῖ ἀπὸ άτομα μὲ ξεχωριστὲς ἀντιλήψεις, μὲ νοητικότητες ἀπέχουσες ἢ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη καὶ αἰσθαντικότητες διαφορετικές.

Δὲν εἶναι δυνατὸ γιατί σὲ τέτοια περίπτωσι τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔργο πιά δὲν θάχε μιὰ μόνη ἀποψη ὁμορφιάς καὶ δύναμης.

Λίγοι εἶναι λοιπὸν οἱ μνημένοι πού προπαρασκευασμένοι ἀπὸ μελέτη μποροῦν νὰ βροῦν τὸ διανοητικὸ θησαυρὸ στὴν κάθε ἐκδήλωσι τῆς τέχνης. Καὶ πολλοὶ εἶναι κεῖνοι πού καταλαβαίνουν ἀπ' αὐτὴ κοινότερα νοήματα.

Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμε πὼς ἕνα δράμα μπορεῖ νὰ ἀρέσει ἢ νὰ μὴ ἀρέσει, ἀλλὰ τὸ κοινὸ δὲν μπορεῖ νὰ φωνάζει πὼς τὸ ἴδιο αὐτὸ δράμα εἶναι ὥραϊο ἢ ὄχι.

Ἡ συγκίνησι μπορεῖ νὰ μὴ ἀναλύεται ἀλλ' ἢ ἀρετὲς καὶ τὰ ἐλαττώματα ἔχουν ἀνάγκη συζητήσεως, καὶ μέσα σὲ ἑκατὸ θεατὲς θὰ βρεθοῦν δέκα ἱκανοὶ νὰ ἀποδείξουν μὲ ἐπιχειρήματα πὼς ἕνα ἔργο τοῦ Πιραντέλλο εἶναι ἐξαισίσι;

Ἄς ἔχομε λοιπὸν ὑπ' ὄψη μας πὼς στὸ θέατρο ὑπάρχει ἡ ἀνθρώπινη συγκίνησι καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ, καὶ πὼς τὴν δεύτερη δὲν εἶναι ὅλοι πού τὴ νοιώθουν: γιατί προπάντα εἶναι ἐγκεφαλικά.

ATANASIO CATRARO